

KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÁSI TÁJÉKOZTATÓ

1964

1.

Kiadja a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat
Budapest, VI. Gorkij-fasor 46-48.

Szerkesztő: DR. DÉNES GYÖRGY
Felelős kiadó: DR. HEGEDŰS GYULA
Technikai szerkesztő: Id. SCHÖNVISZKY LÁSZLÓ
Lektorok: FROJIMOVICS PÉTER és HAZSLINSZKY TAMÁS

A kiadvány sokszorosítását a Nehézipari Minisztérium Tájékoztatási Osztálya a
Minisztertanács engedélye alapján M-989/1962-Ba/16. szám alatt engedélyezte.
Készült a NIM Házinyomdájában 1000 példányban.

Az elektronikus változatot Papné Nagy Tünde, Urbán Gabriella, Hohl Zoltán, dr. Nyerges
Miklós, Steer Mihály és Szent Tamás készítette 2006-2007-ben.

TARTALOMJEGYZÉK

Barlangkutató az országgyűlésben (D. Gy.) – 2. oldal
Dr. Pávai Vajna Ferenc 1886–1964. (Dr. Papp Ferenc) – 3. oldal
Wagner Mária: Az aggteleki Baradla-barlang fekete színeződéseinek vizsgálata – 4. oldal
KUTATÓCSOPORTJAINK MUNKÁJÁRÓL – 7–15. oldal
Beszámoló az FTC Természetjáró Szakoszt. Barlangkutató Csoportjának 1963. évben végzett munkájáról (Balázs Dénes)
Új barlang a Bükk Kisfenntartóján (-viszky)
Jelentés az ÉKME Barlangkutató Csoportja 1963. évben végzett munkájáról. (Sárváry István)
Jelentés a Pannonhalmi Gimnázium „Rómer Flóris” Barlangkutató Csoportjának 1963. évi munkájáról (Pászthory Valter)
Kutatómunka a Meteor-barlangban (Szent György)
TÁRSULATI ÉLET – 16–18. oldal
1964. évi Barlangnap (Tájékoztató a találkozói programjáról)
Fotopályázat
Kutatási engedélyek kérelmezésének szabályai (Dr. Kessler H. – Révész L.)
Barlang-felmérési tanfolyam indul (Barátosi József)
Szaküléseink 1963. nov. 19-én, nov. 29-én és dec. 13-án. (Sch. L.)
Társulati tagdíjak új megállapítása (D. Gy.)
SZEMLE
Külföldi hírek – lapszemle (-viszky)

INHALTVERZEICHNIS

Höhlenforscher im Parlament (D. Gy.) – Seite 2
Dr. Franz Pávai-Vajna 1886–1964. (Dr. Papp Ferenc) – Seite 3
Maria Wagner: Die Untersuchung der Schwarzfärbungen in der Baradla Höhle. (Verfasser
forschte nach dem Ursprung der schwarzen Inkrustierungen in der Baradla-Höhle bei
Aggtelek. Auf Grund chemischer Analysen und anderer Untersuchungen werden die
Exkremente des Mesoniscus graniger J. Friv. als Ursache angegeben.) – Seite 4
Über die Arbeit der Forschergruppen. – Seite 7–15
(Forschungen in der Meteor-Höhle. (Szentes Gy.)
Bericht über die Arbeit im Jahre 1963. der FTC-Forschungsgruppe (Balázs D.)
Neue höhle im kleinen Hochplateau des Bükk-Gebirges (-viszky)
Bericht über die Arbeit im Jahre 1963. der Forschungsgruppe ÉKME (Sárváry I.)
Bericht über die Arbeit im Jahre 1963. der Forschungsgruppe „Rómer Flóris” in Pannonhalma
(Pászthory V.)
Vereinsleben – Seite 16–18
Der Höhlentag 1964. (Das Programm des Treffens)
Photowettbewerb
Die Statuten der Forschererlaubnisse (Dr. Kessler H. – Révész L.)
Die Festsetzung der neuen Mitgliederbeiträge (D. Gy.)
Höhlenvermessungskurs (Barátosi J.)
Die Fachsitzungen am 19., 29 November und 13 Dezember (Sch. L.)
Schau – Seite 19
Ausländische Nachrichten – Schriftenschau (-viszky)

- 2 -

BARLANGKUTATÓ AZ ORSZÁGGYŰLÉSSEN

1964. január 30-án új országgyűlési képviselő foglalta el helyét a magyar törvényhozásban:
dr. Szabó Pál Zoltán professzor, Társulatunk társelnöke.

A nemzetközi tekintélyű kiváló tudóst – aki a Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli
Tudományos Intézetének igazgatója, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, a Magyar
Tudományos Akadémia Földrajzi Bizottságának tagja – a mecseki karszt kutatása és
tudományos feldolgozása terén elért kimagasló értékű eredményeiért Társulatunk ez évi
közgyűlése Kadic Ottokár éremmel tüntette ki.

Dr. Szabó Pál Zoltánnak a magyar országgyűlésben végzendő felelősségteljes munkájához a
Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat vezetősége és tagsága sok sikert és jó egészséget
kíván!

D. Gy.

SCHAFARZIK – VENDL – PAPP: GEOLÓGIAI KIRÁNDULÁSOK BUDAPEST
KÖRNYÉKÉN c. MUNKA MEGJELENT. ÁRA: KÖTVE Ft 33-
KAPHATÓ A TÁRSULATBAN

DR. PÁVAI VAJNA FERENC

1886 – 1964.

A rövid hír, hogy dr. Pávai Vajna Ferenc január 11-én meghalt, egy hosszú, eredményekben gazdag, haláláig dolgozó élet befejezését jelentette.

Emlékezzünk! A Földtani Társulat centenáris évében (1948 őszén) a Mátyás-hegyi-barlang előtt a barlangkutatással rokonszenvező, azt tevékenyen művelő geológusok között ott láttuk Pávai Vajna Ferencet is. Jellegzetes, de nem hivalkodó személye körül egy kisebb csoport jelezte, hogy őket érdekli mit magyaráz az idősebb kartárs. Ő nemcsak éles szemű, ötletes megfigyelőnek bizonyult, hanem az összefüggéseket és az okokat kereső kiváló kutatónak is, aki elsőnek ismerte fel a magyar geológusok közül egyes barlangok, így a Budai-hegység és a Bükk-hegység barlangjainak hévizes források tevékenysége következtében való kialakulását. Fűrésző, nyughatatlan értelme így fejezte ki ezt a nézetét a Hidrológiai Közöny 1930. évi (X.) kötetében, miután előbb részletesen ismerteti a barlangképződés általános elméletét, mely szerint a mészkövek homorú üregeit a megrekedő kavargó víz vájta, oldotta ki: „...ez a magyarázat sem nyugtatott meg sohasem, mert a belül-felül zárt üregek, sokszor valóságos kürtők, igen sokszor ott vannak, ahol nem alul, hanem felfelé ütközik akadályokba a víz.” „Furcsa – írja ugyanott – hogy az olyan függőlegeshez közel álló barlangokban, mint például a budapesti Pál-völgyi, vagy a lillafüredi Szent István-barlangban rendszeren olyan helyen vannak ezek a felül-belül zárt üregek, ahol a barlangok fala az alatta levő üreg felé hajlik, s nem ott, ahová esnie kellett volna a víznek.”

Toscanában, tanulmányútján a Monte rotondo, Larderello környékén látva az ottani vulkáni utóhatást jelző kigőzölgéseket, ezeknek a mészkövek repedéseiben ujjhegy benyomatokra emlékeztető kimarásai, az ott látott üregesedések adták a gondolatot, illetve erősítették meg a már benne lappangó feltevést, hogy a Budai hegyek, továbbá a Lillafüred határában levő Szeleta, Diósgyőrtapolca, illetve Görömbölytapolca barlangjai melegforrások oldó hatására alakultak ki.

„Ilyen – idézzük tanulmányát – felfelé-lefelé és megint felfelé forduló mozgást csak gőz, gáz, illetve gőz és gáz keveréke tehetett.”

Pávai Vajna Ferenc külön érdeme, hogy feltevést kísérlettel támasztotta alá: 28 napon át kazánból gőzt fúvatott tömött mészkő felületére és így igazolta, hogy a valóságban látott üregesedés következik be.

A kérdéses tanulmány egyik befejező gondolata: „...meg kell állapítanunk, hogy vannak különösen tektonikusan erősen bolygatott mészkőhegyeinkben olyan üregesedések, valóságos nagy barlangképződések is, amelyek kioldása, kivájása nem annyira a felülről beszivárgó, befolyó víznek kioldására vezethető vissza, mint inkább a mélyből feltörő oldatok, sőt ezekkel együtt felszálló gőzök és gázok működésére...” E tanulmányának értékét növeli 10 eredeti fénykép krétapapír mellékleten, melynek költségeit ő fedezte. Jellemző az 1930-as évekre, hogy a szerzők nemcsak hogy tiszteletdíjat nem kaptak, hanem sok esetben, így ezúttal is, a klisék költségeit is vállalniuk kellett.

Pávai Vajna Ferenc Erdély szülötte. Az erdélyi magyar ember sok értékes tulajdonságát egyesítette magában. Rajongással szerette a természetet, de nem érzelgősen, hanem ismeretek alapján. Öntudatos ember volt, felemelt fejjel vallotta meggyőződését. Geológiai meglátásaiban és kutatásaiban igen sok eredeti és értékes megállapítás volt. Megjelenése, Kossuth-szakálla, magyaros kifejezései alapján a felületes szemlélő rossz értelemben vett „magyarkodó embernek” hihette. Valójában az emberben nem a származást tekintette, hanem a tudást és az igazán emberit. A második világháborút megelőző gyűlölködéssel szemben megmaradt embernek, aki az üldözöttek mellé állt és ahogy tehetette, védte, segítette azokat.

Pávai Vajna Ferenc a magyar barlangkutatás kiváló művelője volt, aki a Tanácsadó Testületbe való választását megbecsülte és élete alkonyán szóban és írásban mellettünk állt. Személyét, munkásságát tiszteletünk övezi, mert a hévforrásos barlangképződésre ő hívta fel először a figyelmet. Életének nagy tanulsága, hogy a természetszeretet folyamatos megfigyeléseken, ismeretek alapján kell, hogy nyugodjon!

Pávai Vajna Ferenc élete végéig dolgozott és a barlangkutatás terén is nagy érdemeket szerzett. Élete, munkássága előttünk példa marad.

Dr. Papp Ferenc

- 4 -

AZ AGGTELEKI BARADLA-BARLANG FEKETE SZÍNEZŐDÉSEINEK VIZSGÁLATA

WAGNER MÁRIA

(Az 1962. októberben leadott, s az Egyetemi Évkönyvben megjelent német nyelvű cikk magyar kivonata.)

A barlangi képződmények, elsősorban a cseppkövek felületén, vagy belsejében gyakran találhatunk különbözőképpen elszíneződött, az alapanyagtól eltérő színeket, rétegeket. A színeződések legtöbbször igen feltűnőek, sokszor nagy kiterjedésűek, mondhatnánk „tájképi” jellegűek, s így mély benyomást gyakorolnak a szemlélőre. Érthető hát, hogy a barlangok kutatói mindig nagy érdeklődéssel fordultak e jelenségek felé.

Magyarország legnagyobb barlangja, az aggteleki Baradla-barlang ugyancsak bővelkedik különböző elszíneződésekben. Gyakoriak itt a narancssárga-húsvörös színek, elvétve kékes vagy zöldes-szürke rétegekkel is találkozhatunk a barlangban, legnagyobb elterjedésük azonban a fekete vagy különböző árnyalatú szürke bekérgeződések. Munkámban ezekkel a sötét színű bevonatokkal kívánok foglalkozni. A különböző színeződések magyarázatának egész irodalma van, s azok létrejöttét a legkülönbözőbb módon magyarázzák az egyes szerzők. A Baradla-barlang vonatkozásában elsőként az 1800-as évek elején Raisz foglalkozott a cseppköveken, sziklákon, agyag képződményeken, patakmedri kavicsokon egyaránt előforduló feketedések kérdésével.

Igaz, hogy ő pokolbeli tűz keletkezésének tartotta ezeket, de nem sokkal később, 1831-ben Vass már olyan elméletet állított fel e kérdéssel kapcsolatban, mely részben ma is vita tárgya. A feketedéseket ugyanis az őseMBER IDEJÉBEN lerakódott KOROMMAL magyarázta. A bevonatok

korom eredetét vallja például Jakucs (1954) is. Nézeteit Kincses Júlia vizsgálataival támasztja alá, mely szerint a sziklák felületén található feketedés úgyszólván tiszta szén. Pályi (1960) kémiai analízisei sok tekintetben megerősítették az előbb mondottakat. A patakmedri kavicsok fekete bevonatát és a vöröses színeződéseket azonban nem szén, hanem magas vas és részben mangán tartalmúnak találta. Ebből arra a következtetésre jut, hogy a barlangi feketedések kétféle eredetűek. Az előzőeket koromnak, az utóbbiakat vas és mangán baktériumok tevékenységének tartja. Ezt a nézetet egyébként elsőként Dudich (1932) képviseli. Ő tesz először említést a vas és mangán baktériumokról a barlangban. E tekintetben Vendl M. és Zsivny V. vizsgálataira hivatkozik, s a patakmedri kavicsok vas és mangános bevonatát a baktériumok termékeinek tartja, de feltételezi, hogy hasonló bevonat fizikai-kémiai eredetű is lehet. Ezeket a bevonatokat megkülönbözteti az egyéb feketedésektől, melyek szerinte is korom eredetűek. Földvári (1934) ugyancsak foglalkozott a szóban forgó kavicsok színeződésével. Nézete lényegében megegyezik Dudich felfogásával a vas és mangán baktériumokra vonatkozólag. Egészen más magyarázatot ad a feketedés eredetéről Dancza (1952). Véleményét Percs vizsgálataira alapítja, aki a fekete bevonatokban nagy mennyiségű gömbbaktériumot talált. Dancza szerint a bevonat a baktériumok anyagcseréjének termékeként jött létre, tehát szerves eredetű. Sztrókay (1959) ugyancsak a fekete bevonat szerves eredetét vallja, s nézetét azzal is alátámasztja, hogy a bevonat amorf, s hogy benne kovagél található, mely csak élő szervezetek működésével hozható kapcsolatba.

A mondottak kellőképp rávilágítanak arra, hogy a feketedés kérdését illetőleg még távolról sem egyeznek meg a vélemények. Magam anélkül, hogy az irodalom kritikai értékelésébe bocsátkoznék, feltételezhetőnek találom, hogy a feketedések többféle eredetűek lehetnek és így a különböző nézetek, a maguk határain belül egyaránt megállhatják helyüket. Az éppen nem lehet kétséges, hogy különbséget kell tennünk egyrészt a patakmedri kavicsok, másrészt a sziklafalak, cseppkövek és egyes agyag képződmények fekete bevonata között. Vizsgálataim azonban azt mutatják, hogy a feketedések nagy hányada olyan tényező következtében állt elő, melyről az irodalomban nem találunk említést. Ez pedig az egész barlangban igen gyakori *Mesoniscus graniger* J. Friv. (Isopoda) jelenléte. A *Mesoniscus*ok a sziklákon és cseppköveken éppúgy megtalálhatók, mint a barlangi aljzaton. Általában a barlangba került növényi részek korhadékaival, esetleges állati hullákkal táplálkoznak és apró, hosszúkás, fekete vagy sötét színű ürülékszemeckéiket mindenütt megtalálhatjuk ahol csak megfordultak. Az ürülékszemeckék bizonyára sok esztendő alatt nagy mennyiségben halmozódtak fel a legkülönbözőbb helyeken

s a mind sűrűbben elhelyezkedő szemecskek végül is összefüggő fekete bevonatot alkotnak. Bármerre járunk is a barlang területén, mindenütt szemünk elé kerülnek ilyen bevonatok. Az egyes ürülékszemek szabad szemmel is jól megfigyelhetők benne. Ámde előfordul olyan eset is, hogy a bevonaton végigcsepegő víz az ürülékszemekeket lassan szétáztatja, továbbmossa, az ürülék anyagai mintegy elkenődnek a felszínen. Ilyenkor elvész a szemcsés szerkezet, s szabad szemmel homogénnek látszó réteg áll elő. Ha a réteg gazdagabb ürülék-anyagban, úgy feketés, ha az ürülék-anyagokból a víz elmosó hatása folytán kevesebb marad vissza, úgy a különböző szürke árnyalatok jönnek létre. Ezt a folyamatot egyszerű kísérlettel magunk is megismételhetjük. Ha a szemcsés szerkezetű ürülékbevonatot ujjunkkal szétörzsöljük, ilyen szürkés réteget idézhetünk elő. A mondottak folytán érthető, hogy szárazabb helyeken főként a szemcsés feketedésekkel, míg nedvesebb részeken, elsősorban cseppköveken, gyakrabban a homogén szürkés bevonatokkal találkozunk, melyek még világosabbá válnak, ha az újabb

cseppkőkiválás folytán bekérgeződnek. Természetes az is, hogy újabb eredetű, még formált ürülékszemeckék azért e cseppköveken is előfordulnak.

Ha a feketedések nagy részét ürülék eredetűnek tartjuk a Baradla-barlangban, egyben magyarázatot kapunk arra a kérdésre is, hogy miért sötétebbek általában azok a szikla és cseppkő részek, melyek vízszintes felé hajlanak, mint azok, melyek függőlegesek. Az ürülék ugyanis – érthető módon – a vízszintes helyeken könnyebben megmarad, mint az utóbbiakon.

A különböző állapotban lévő ürülék eredetű bekérgeződéseket kémiai analízis alá is vettem. Vizsgáltam az egyes agyag képződmények felületén elhelyezkedő formált ürülékszemecket, az olyan ürülékbevonatot, mely már cseppkőkiválás folytán kissé bekérgeződött, s a cseppkövek homogén szürkés bevonatát. Végül összehasonlításként megvizsgáltam olyan fekete rétegződést is, melyről feltételezhető, hogy koromanyagokat is tartalmaz.

Az egyes vizsgálati minták a következők voltak:

1. Róka-ág. A barlangbiológiai laboratórium felé vezető út jobb oldalán elhelyezkedő sziklák. Ezeket a sziklákat egységes agyagos bevonat fedi, amelynek felszíne összefüggő mélyfekete színt alkot. Benne az ürülékszemek itt-ott figyelhetők meg, a bevonat nagyobb része homogén, késsel könnyen felkarcolható anyag.

2. Róka-ág. A barlangbiológiai laboratóriumon túl. Az előzőhöz hasonló bevonat, csupán terjedelmében kisebb a színeződés.

3. A Nagy-tó mellett elhelyezkedő egyik szikla bevonata. A sziklán itt is vékony agyagos réteg található, s ezen helyezkedik el a fekete bevonat, mely azonban mészlerakódással keveredett, illetve felületét meszes réteg borítja. Ez az előzőeknél nehezebben ugyan, de késsel még mindig könnyen felkarparható.

4. A Libanonhoz az aggteleki oldalról vezető feljáró melletti egyik szikla. Itt agyagréteg nem található, a sötét bevonat közvetlenül a sziklán helyezkedik el. Ez a bevonat igen vékony, ürülékszemeckés szerkezete nincs. A sötét bevonat felett ugyancsak vékony mészkő-bekérgeződés van. Az ezen áttetsző sötét réteg folytán a sziklafal szürke színűnek látszik. A felszín kemény, késsel csak nehezen kaparható.

5. Róka-ág. A barlangbiológiai laboratóriumon túl. Egy sztalagmit felületén található sötét réteg, mely szerkezetét és felszíni bekérgeződését tekintve az előzőhöz hasonlít.

6. A Király-kút boltozatát képező szikla. Ennek fekete felülete bizonyos mértékig eltér az előzőektől, a mélyfekete felület egy kevésbé zsíros tapintású, többnyire homogén, ürülékszemek csak egyes helyeken láthatók.

Míg az 1-5. számú minta fekete anyaga véleményem szerint ürülék-eredetű, addig a hatodik minta valószínűleg kormot tartalmaz.

A humusz-tartalom kimutatását a Tjurin-féle, Sarkadi által módosított eljárással végeztem. (Sarkadi, 1957, 1958) A kalcium tartalmat pedig a Scheibler-féle kalcium meghatározó készülékkel mértem. (A módszer leírását Ballenegger, 1953. adja).

A humusztartalom-meghatározás eredményeit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat

	Frakció neve	A minták sorszáma					
		1.	2.	3.	4.	5.	6.
I. Frakció	Huminsav (%)	11,33	8,61	13,08	8,73	5,43	11,79
	Fulvósav (%)	10,30	2,90	6,58	2,22	1,34	-
	Savas kiv.	1,67	-	4,42	-	-	9,45
II. Frakció	Huminsav (%)	2,86	1,88	4,49	1,30	4,87	8,63
	Fulvósav (%)	1,56	1,86	-	-	2,53	-
III. Frakció	Huminsav (%)	0,92	0,71	0,64	-	2,33	2,72
	Fulvósav (%)	-	-	-	-	-	-
	Maradék	12,81	17,28	12,10	1,75	1,92	11,12

A táblázatból láthatjuk, hogy a mintákban az egyes frakciók mennyiségének egymáshoz viszonyított aránya – függetlenül az összhumusz-mennyiségtől – első megközelítésben hasonló. A 6. minta eltér a többiektől abban, hogy nem tartalmaz fulvósavat. Lehetséges, hogy ez az észlelt különbség összefügg azzal a már említett feltételezéssel, hogy tudniillik az utóbbi minta nagyrészt korom anyagokból áll.

A 2. táblázatban a humusz anyagok össz mennyisége és a minták kalcium-tartalma van feltüntetve.

2. táblázat

A minták sorszáma	Humusz (%)	CaCO ₃ (%)	A kettő együtt (%)
1.	41,45	26,41	67,86
2.	33,24	33,13	66,37
3.	40,31	13,00	55,31
4.	14,00	86,88	100,88
5.	18,92	74,95	93,87
6.	43,71	9,77	53,48

A táblázat adatai azt mutatják, hogy a humusz mennyiség és a kalcium mennyisége bizonyos fokig arányban áll egymással. Ennek az a magyarázata, hogy a fekete színeződés általában nagyon vékony réteget képez, s nem lehet ezt az alatta vagy felette elhelyezkedő anyagoktól tökéletesen elválasztani. Egyébként a mészkőre rétegződött fekete bevonatok esetében a humusz és kalcium együttes aránya közel áll a száz százalékhoz. Viszont lényegesen kisebb arányban vett részt a kétféle anyag azoknak a mintáknak alkotásában, melyek agyagon elhelyezkedő bevonatokból származtak. Ezeknél ugyanis a mintákba agyag is került, mely természetesen

a humusz és a mész kimutatásában nem szerepel. Ha a mondottakat figyelembe vesszük, s a mintákat kalcium, illetve agyag nélkül képzeljük el, úgy azok – eltekintve a 6. mintától – úgy látszik majdnem teljes egészükben humusz jellegű (széntartalmú) anyagokból állnak. Analízisem eredménye tehát összevág a már ismertetett több szerző megállapításával, a fekete bevonatok humusz (illetve szén) tartalmát illetően. Ugyanakkor az analízis alátámasztja a bevonatok ürülék eredetéről alkotott nézetemet is. Összehasonlításként ugyanis tiszta Mesoniscus ürüléket is analizáltam és az ugyancsak igen magas humusz (szén) tartalmúnak bizonyult. A 6. számú minta ismét eltér a többitől. Ennek humusz és mész tartalma – annak ellenére, hogy nem agyagos aljzaton elhelyezkedő rétegről van szó – a többiekénél csekélyebbnek adódott. Megjegyzésként megemlítem, hogy a korom – melynek jelenlétét a mintában feltételeztem – valószínűleg olyan anyagokat is tartalmaz, mely a Tjurin analízis során mint humusz nem mutatható ki.

Végezetül a fekete bevonatokban található baktériumok jelenlétére szeretnék kitérni. A kémiai analízis mintáimat baktériumok szempontjából nem vizsgáltam. A Dancza által említett gömbbaktériumok jelenlétét azonban szükségtelen lenne kétségbe vonnunk. Azonban úgy vélem, hogy a fekete bevonatot nem a baktériumok termelik, hanem azért fordulnak elő abban, mert az ürülék jó táptalajt képez számukra.

Összefoglalás

Az aggteleki Baradla-barlangban található fekete bevonatok eredetét különbözőképpen magyarázzák az irodalomban. Nem találunk azonban említést arról, hogy a Mesoniscus graniger J. Friv. ászkák is előidézhetnek ilyen színeződéseket. Megállapítható, hogy a barlangban a feketedések jelentős része ezek ürülékéből származik. Az állatok sötét színű ürüléke részben szemcsés formában, részben elkenődött állapotban nagy mennyiségben található a barlangi képződmények felületén. A kémiai analízisek eredménye szerint a szóban forgó bevonatok igen nagy mennyiségű humuszt tartalmaznak, ami azok ürülék-eredetéről alkotott elgondolást megerősítik.

(Ezen a helyen hálás köszönetemet fejezem ki dr. Gere Géza adjunktus úrnak, aki felhívta figyelmemet a probléma érdekességére, és munkám kivitelezésében a legnagyobb segítségemre volt.)

KUTATÓMUNKA A METEOR-BARLANGBAN

A Vörös Meteor hegymászó barlangkutatói 1964 februárjában leszálltak a Meteor-barlangba, hogy megvizsgálják a továbbjutás lehetőségét a barlang mélypontján, egy iszappal borított teremben 150 m mélységben a bejárat szintje alatt, ahol az 1962. évi földalatti tábor során jutottunk le. A terem fenekét borító híg iszap minden részbe befolyva elzárja ott a továbbjutás lehetőségét. A terem boltozatán viszont nyílás sötétlik, mely további folytatásra enged következtetni. A feladat a nyílás alatti kb. 15 méteres sima cseppkőfal legyőzése volt. A vállalkozást 7 kutató hajtotta végre: Baross Gábor, Iván Béla, Kelemen Magdolna, Lingauer János, Ránky Ernő, Szenthe István és Szentés György. A csoportot két részre osztottuk. Az egyik részleg feladata volt, hogy a hágcsókat és köteleket beépítse a legmélyebb pontig, majd a mászás végrehajtása után kiszedje onnan. A leszállítás és beépítés 9 óra hosszat tartott, a kiszérelés később 8 órát vett igénybe. A mászó részleg 15 óra alatt hajtotta végre feladatát. A Szenthe–Ránky kettős sikeres mászással elérte a nyílást. Megállapításuk szerint a járat 50 métert folytatódik a főhasadék tengelyében, szép cseppkőképződményekben gazdag, melyek

végül is elzárják az utat. Az előrehatolás tehát a cseppkövek eltávolításával oldható csak meg. A rövid vállalkozás eredményes volt, mert sikerült továbbjutni és a későbbi kutatások egyik lehetőségét megvizsgálni.

Szentes György

- 8 -

KUTATÓCSOPORTJAINK MUNKÁJÁRÓL

B E S Z Á M O L Ó

az FTC Természetjáró Szakosztály Barlangkutató Csoportjának (a volt Kinizsi T.E. Barlangkutató Szakosztályának) 1963. évben végzett munkájáról.

Kutatócsoportunk több jelentősebb évközi expedíciójáról már külön összeállított jelentéseinkben beszámoltunk. Szükségesnek látszik azonban, hogy a kutatócsoport szétágazó munkáját éves összefoglaló jelentésben is összegezzük.

I. Tudományos vizsgálatok, kutatások, adatgyűjtések.

1./ Az Észak-Borsodi-karsztvidék korróziós lepusztulásának tanulmányozása céljából év közben három alkalommal – különböző időjárási feltételek mellett – elemeztük a karsztvidékről lefolyó összes vizeket. Az eredményeket tanulmány keretében dolgoztuk fel.

2./ Részletesen foglalkoztunk a keveredési korrózió kémiai és morfológiai vonatkozása problémáival. Elméleti számítások és gyakorlati megfigyelések alapján tisztázódott a korróziós hatás szerepe a felszíni és a mélységbeli oldásban. Mivel e tudományos kutató munka külföldön indult el, az elkészült tanulmány is először külföldön fog megjelenni, azonban hazai szaklapok részére is kidolgozás alatt áll egy tudományos értekezés.

3./ A karsztvizek különböző klímaviszonyok közti kémiai összetételének vizsgálata céljából helyszíni vízkémiai vizsgálatokat végeztünk, illetve vízmintákat gyűjtöttünk a következő országokban: Norvégia, Anglia, Belgium, Spanyolország, Németország és Lengyelország. A hazahozott vízmintákat saját kémiai laboratóriumunkban dolgoztuk fel.

4./ Kísérleti berendezéseket létesítettünk, melyek segítségével tanulmányozhattuk a különböző talajféleségek alatt lezajló korróziós hatásokat. Az anyag publikálása előkészítés alatt áll.

5./ A számos karszterületről származó vízminták elemzése azt bizonyítja, hogy a vegetáció és a karsztkorrózió intenzitása közt szoros összefüggés van. E témáról is tanulmány készült.

6./ Munkatársaink tanulmányozták a gleccserek alatti karsztmozgást és a gleccserek alatti barlangok genetikáját, formakincsét. Megfigyeléseikről tudományos vitaülésen és szakcikkekben számoltak be.

7./ A VITUKI megbízása alapján – annak munkatársaival együttműködve – szakosztályunk egyik tagja elkészítette a tranzistoros vízellenállás-mérő műszer prototípusát. Az új műszerre a karsztkutatásban nagy szerep vár.

II. Feltáró munkák

- 1./ A szakosztály nyári expedíciója során tovább folytatta a teresztenyei barlangrendszer feltárását. A munka a Keserű-tói-víznyelőben sikeresen haladt előre. (Erről külön jelentésben számoltunk be.)
- 2./ A szakosztály tagjai részt vettek a gellérthegyi Iván-barlangban folyó munkálatokban.
- 3./ Segítséget nyújtottunk a dorogi Kadic Ottokár barlangkutató csoport strázsahegyi feltáró munkájához.

- 9 -

III. Külföldi tanulmányutak, expedíciók

- 1./ A szakosztály karsztkutató expedíciót szervezett négy résztvevővel a norvégiai Mo-t Rana vidéki karsztvidék tanulmányozására. (Az expedícióról külön jelentés készült.)
- 2./ Szakosztályunk egyik brigádja a nyár folyamán részt vett a lengyel barlangkutatók expedíciójában a Sniezna-barlangban. Kutatóinknak kedvezett a szerencse: új nagy kiterjedésű barlangszakaszt fedeztek fel, amelyet a lengyelek „Magyar Labirintusnak” neveztek el. (lásd a külön beszámolóinkat.)
- 3./ Az év végén egy másik brigádunk szintén bekapcsolódott egy tátrai lengyel expedícióba: ezúttal a Czarna- és a Zimna barlangokat járták be.
- 4./ Szakosztályunk egy másik csoportja Ausztria, Svájc, Olaszország és Jugoszlávia területén végzett karszttanulmányokat.
- 5./ A szakosztályvezető részt vett a Nemzetközi Földrajzi Unió Karsztbizottságának Stuttgarti ülésén és ott vetített képes ismertetést tartott a délkínai trópusi karsztról.
- 6./ Szakosztályunk képviseltette magát az athéni speleológiai szimpóziumon, majd kiküldött munkatársunk hosszabb görögországi és itáliai karszttanulmányt folytatott.
- 7./ Egyik munkatársunk a keveredési korrózióval kapcsolatos problémák megvitatására Svájcba utazott.
- 8./ Munkatársaink egyéni tanulmányútjaik során 1963-ban még a következő országokban fordultak meg: Szovjetunió, Románia, Németország, Csehszlovákia, Spanyolország, Franciaország, Svédország, Dánia, Belgium, Hollandia, NY-Németország, Svájc, Ausztria stb.
- 9./ Jelenleg folyik szakosztályunk dél-keletázsiai karsztkutató expedíciójának előkészítése.

IV. Egyéb feladatok

1./ A szakosztály tagjai különböző szervezetek rendezésében az év folyamán több mint 30 tudományos ismeretterjesztő előadást tartottak.

2./ A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat Dokumentációs Szakbizottsága részére a szakosztály szpeleográfiai adatgyűjtő munkát végzett a Bakonyban a magyar barlangkataszter összeállításához. Az Ördögárok és Cuhavölgy környékén mintegy 25 barlangot dolgoztak fel, köztük a Bakony legnagyobb barlangját, a Sűrűhegyi Ördöglyukat, melyről ezúttal készült első ízben pontos, részletes térkép.

Balázs Dénes

ÚJ BARLANG A BÜKK KISFENNSÍKJÁN

A Miskolci Bányász SK Barlangkutató Csoportja Pereces és Lyukóbánya egyre növekvő vízellátási nehézségeinek megoldására a Bükk Kisfennsíkján a Galya-forrás, Felsőforrás és Kőlyuk közötti háromszög alakú terület karszthidrológiai felderítését vette tervbe. A megindult feltáró munkálatok folyamán a csoport tagjai, akiknek 1962-ben fáradságos és áldozatos munkával a Bükk legjelentősebb barlangját a másfél km-nél hosszabb és 160 m-nél mélyebb Létrástetői-barlangot sikerült feltárniok, most a Kőlyuk I-től K-re, mintegy 400 m-re egy nagyobb vízgyűjtő területtel rendelkező teberszerű berogyáson keresztül sokkal jelentéktelenebb munka árán, egy másik sokat ígérő barlangba jutottak be. Az új barlang két szintű és a vízellátás szempontjából különösen jelentős, hogy az alsó szintben vízfolyás található. A barlang cseppkőképződményekben rendkívül gazdag. Eddig 720 m hosszban tárták fel, de a továbbjutásra még három irányban van lehetőség. A kutatás tovább folyik.

-viszky

- 10 -

J E L E N T É S

**az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Ásvány és Földtani Tanszékének
Barlangkutató Csoportja 1963. évben végzett munkájáról.**

Jelentésünkben az év elején beadott munkaterv csoportosításának megfelelően tárgyaljuk az évi munkánkat. Megállapíthatjuk, hogy célkitűzéseinket túlnyomórészt megvalósítottuk, és újabb eredményeket sikerült elérnünk, főleg a szpeleológiai kutatások előmozdítása terén. Ezenkívül több területen végeztünk olyan munkát is, melyeknek eredménye majd csak az elkövetkezendő években realizálódik. Vizsgálódásainkat a jövőben inkább mélységileg, az eddig kutatott jelenségek pontosabb megértése, a mérések precízebbé tétele irányában kívánjuk kiterjeszteni, és ez jelentős előzetes befektetést igényel, munkában és anyagban.

1963 évben végzett munkánkat a következőkben foglalhatjuk össze:

I. Tudományos vizsgálatok, kutatások, adatgyűjtések

I/1 a. Beszivárgási vizsgálatok. Konkrét műszeres vizsgálatokat kezdtünk a Vass I. barlang területén a kőzet áteresztőképessége együtthatójának kísérleti meghatározására. Ez a

laboratóriumi pontosságú és természetes körülmények között végzett „nagy minta” kísérlet a karsztos beszivárgás exakt vizsgálatára szolgál. Magyarország bányászata nagyrészt karsztos kőzetekben helyezkednek el, ennek megfelelően a bányatervezéssel kapcsolatos, művelés alatti izohypszás karsztvíztérképek készítéséhez a karsztos kőzet konkrét áteresztőképességi együtthatójának értékére lenne szükség. A karsztos kőzet azonban teljes állagában nem vízáteresztő, mint a törmelékes üledékes kőzetek, hanem a vizet anizotrop módon, meghatározott irányú repedésein ereszti át. Emiatt karsztos kőzeteink vízáteresztőképességi együtthatójának laboratóriumi meghatározása nem lehetséges, hanem csak modellkísérletekkel lehet megközelíteni a kérdést. Ennek pontossága azonban csak ideális körülmények között kielégítő. Szivárgási vizsgálataink célja az, hogy lehetővé tegye a világviszonylatban csak empirikusan megadott áteresztőképességi értékek reális meghatározását.

Emiatt elektromos távregisztrálással történő barlangi csepegésvizsgálatot kezdtünk el. Már az előző években elkészültek a központi regisztráló és mérőműszerek, ebben az évben pedig újabb 30 barlangi mérőberendezést állítottunk össze, melyeknek beszerelése folyamatban van. Az ehhez szükséges kábeleket még a nyár folyamán beszereztük és beépítettük a barlangba. Folyamatban van a kutatóállomás hálózati árammal való ellátásának megoldása is, ami a folyamatos regisztrálás egyik legfontosabb alapfeltétele, mivel kiküszöböli a műszerek telepes működtetésével járó hibaforrásokat.

A csepegéshozam-mérők működésének pontosabb regisztrálására, a többszíníró-elv felhasználásával újabb műszer prototípusa készült el a kutatóállomáson, melynek segítségével nemcsak az egyes időszakban bekövetkezett ürítések számát, hanem ezek időbeli elosztását is figyelembe lehet venni.

A hálózati áram távvezetékének elkészülte után – előreláthatólag a következő év második felében – az újabb 30 mérőhely bekapcsolásával a Vass I. barlang teljes hosszában figyelemmel kísérhetjük a szivárgó vizek eloszlását és minőségét.

I/1.b. Összefüggés-vizsgálatok. 1963. március végén öt évig tartó hiábavaló kísérletezés után végre eredményes összefüggés vizsgálatot hajtottunk végre a Vass I. barlang már korábban feltételezett nem karsztos vízgyűjtő-területe, illetve a rendszer víznyelőjének kimutatására. A vizsgálat alkalmával 3 q konyhasóval két adagban megjelölve a feltételezett víznyelőn lefolyó vizet, 64 óra múlva érzékeny klorid-ion meghatározással kimutatható volt a Kistohonya forrás vizében a klorid-ion tartalom jól meghatározott, két maximumos növekedése. Ezzel véglegesen bebizonyosodott, hogy a Vass I. barlanghoz tartozik a víznyelő. Ez megegyezik a csehszlovákiai Milada barlang természetes bejáratával. Ilyen módon kitént, hogy a Vass I. barlang és a csehszlovákiai Milada barlang ugyanannak a barlangrendszernek forrás és

víznyelő felőli szakasza. Megállapítható, hogy a Vass I. barlang bifurkációs úton csatlakozik a még csak részleteiben feltárt, de már egyértelműen kimutatott Milada–Kecső-rendszerhez. A teljes Vass Imre–Milada–Kecsői barlangrendszer várható összhossza reálisan 8-10 km hosszúra becsülhető.

I/2. A kalcit-aragonit probléma kutatása terén ez évben elsősorban a külföldi szakirodalom feldolgozása történt meg.

I/3. A cseppkövek színeződésének vizsgálata a fekete bevonatok eredetének, valamint a cseppkövek vörös színeződését okozó vastartalom mennyiségi viszonyainak kérdéseire derített fényt. A kísérleti eredmények alapján feltételezhető, hogy a cseppkövek évgyűűit adó színeződési különbségek a múltbeli csapadékviszonyok változásait tükrözik. Remény van arra, hogy a karsztforrások vízhozamának hidrológiai előrejelzésére ezen az alapon is adatokat lehet nyerni.

I/4. A cseppkövek korának exakt meghatározására először osztrák kutatók végeztek méréseket C14-es módszerrel. Ennek rendkívüli körülményessége miatt csoportunk a C14-es módszerrel kalibrálható relatív kormeghatározási módszer kidolgozásán kísérletezik. E módszer alapja, hogy a cseppkövek ultrabolya besugárzásra rövid ideig fényt bocsátanak ki, scintillálnak. Az eddigi kísérletek során bebizonyosodott, hogy a cseppkövek belseje felé haladva azonos besugárzás mellett statisztikusan csökkenő a fénykibocsátás intenzitása. Ilyen módon lehetőség nyílik viszonylag gyors kormeghatározási módszer kialakítására.

I/5. A barlangi mikroklíma-kutatásban jelenleg még csak az adatgyűjtés stádiumánál tartunk. A távmérőberendezés meglévő mérőhelyei, valamint a barlangi meteorológiai állomás által szolgáltatott adatok azonban – a jelenlegi műszertípusok mellett – nem elégítik ki a megkívánt pontosságot. Éppen ezért tervbe vettük 3 új, precíziós műszerekkel felszerelt, barlangi meteorológiai állomás létesítését, melyek a barlang jellemző helyein a pontos adatok felvételét, és ezzel a többi meteorológiai regisztrátum kalibrálását is lehetővé teszik. Ez az állomás távleolvasó berendezéssel lesz felszerelve, hogy az észlelő jelenléte ne zavarja az adatok amúgy is csekély változását. Az állomások létesítéséhez szükséges műszereket és állványanyagot beszereztük, építésük folyamatban van.

I/6. A talajfagyási vizsgálatokat műszerhiány miatt ez évben nem tudtuk elkezdni, a munka későbbi időszakra halasztódott.

I/7. A barlangi gyógytényezők és meteorológiai tényezők összefüggésének vizsgálatára vonatkozólag felvettük a kapcsolatot a Borsod-Abaúj-Zemplén-megyei KÖJÁL-lal, valamint az ózdi Városi Kórházzal. A barlangi gyógyhatással magyar viszonylatban eddig ez a két szerv foglalkozott intenzívebben. Folyó év március 7-én a Debreceni Orvostudományi Egyetemen részt vettünk dr. Kirchknopf Márton és dr. Jakucs László előadásán, amelyek a Béke-barlangi mikroklíma kutatással kapcsolatos – I/5. pontban említett – új mérőállomásokat már e célú kutatásainkat is figyelembe véve terveztük és létesítjük.

II. Mérési és térképezési munkák.

II/1. A távmérő műszer üzemelése – kisebb kiesésektől eltekintve – folyamatos volt. Az év folyamán a meglévő csepegésmérő berendezéseket az eddiginél lényegesen egyszerűbb kialakítású, megbízhatóbb műszerekkel cseréltük fel, melyeknek alkatrészei egymás között cserélhetők, ami a javítást ténylegesen meggyorsítja. Jelenleg az I/1. pontban említett 30 db új mérőhely felszerelésén kívül a központi műszerrész hálózati árammal történő ellátásához szükséges adapter áll még készítés alatt.

II/2. A Vass Imre barlang részletes geodéziai felvétele elkészült, az adatok feldolgozása és a térkép készítése folyamatban van.

II/3. A fotogrammetrikus szelvényezés munkája, mint 1964-re áthúzódó feladat, folyamatban van.

II/4. A feltáró munka során csak a Kopolya-rendszerben került sor rövidebb új szakaszok bemérésére.

- 12 -

III. Feltáró kutatások

III/1. A sikeres összefüggés vizsgálat serkentőleg hatott a feltáró kutatások további folytatásához. Az év folyamán további erőfeszítéseket tettünk olyan kutatótárhoz létesítésére, amely a rendszer még ismeretlen folytatásához vezet.

A végpont kutatását az év első felében a Lagunás-szifon elzáródása megakadályozta. A nyár végén – a szifon szabaddá válása után – megindult az őszi kutatás előkészítése. Nagymennyiségű dúc anyagot halmoztunk fel a Cyklopsok csarnokában, és háztető alakú állást építettünk a terme végén, a tektonikus hasadékok kereszteződésénél kialakult „kötölcser”-ből kiinduló törmelékletítő lábánál. Erre a dúcállásra azután ráomlasztottuk a törmelékletítő addig meredeken tartott részüjét és így biztosítottuk a munkahelyet, hogy felülről jövő omlás többé ne veszélyeztesse.

Ezt követőleg kisebb létszámú csoportokkal, majd a november 4–8 közötti időszakban 20 fős létszámmal és éjjel-nappali váltott műszakokkal, a fenti állásból először függőlegesen, majd a kívánt mélység elérése után vízszintesen mesterséges járatot hajtottunk a szálkőzetre támaszkodó dúcólással. A novemberi kutatási időszak befejezésekor a táró – már a terem végpontján túl – elszűkült, és nagy sziklatömbök akadályozták a továbbjutást. Ezeket a jövő év elején robbantással kell majd eltávolítani.

III/2. A Kopolya-barlang kutatása ez évben a Szinpetri községbeli lakosokból alakult önkéntes munkabrigád tagjainak közreműködésével, csoportunk irányítása mellett, szintén tovább folytatódott. Egyelőre még mindig csak a rendkívül áttekinthetetlen rendszerű deltaszakasz további eltömődött járatait sikerült feltárni, összesen mintegy 20 m hosszban.

III/3. A Bükk hegységben a „Hollós”-nyelő bontására csoportunk részéről nem került sor. A miskolci barlangkutatók (Juhász András) a munkák koordinálásakor bejelentették, hogy továbbra is igényt tartanak erre a munkahelyre.

III/4. A kevélyi Kápolna-barlangban az elvégzett próbabontás eredménytelen volt, ezért 1964. évre nem kérjük az erre vonatkozó kutatási engedély kiadását.

IV. Oktatási feladatok

IV/1. A pénteki csoport összejöveteleik keretén belül megtartott előadások – a kutatási időszakokat és az Ásványtan tanszék átépítésének időszakát kivéve – egész évben rendszeresen folytak. Összesen mintegy tizenöt előadás hangzott el a csoport tagjainak részéről, a közreadott előadási címjegyzékben szereplő témákból. A kezdeményezés bevált, s így ezt a gyakorlatot a jövőben is folytatni fogjuk.

IV/2. A hazai karsztvidékek megismerésére több tanulmányi kirándulást szerveztünk az év folyamán. A meglátogatott területek között az Északborsodi Karsztvidék, a Bükk hegység, a Budai-hegységek és a Börzsöny szerepeltek.

IV/3. A főleg szombat-vasárnapokon sorra kerülő kirándulások jelentős része barlangjárással is kapcsolódott. A barlangi túrák során ez évben fokozottabban hasznosítottuk az előző év folyamán itt járt lengyel kutatócsoporttól átvett módszereket, főleg a kötéltechnika alkalmazása terén.

IV/4. Ez évben felvettük a kapcsolatot a Magyar Hegymászó Bizottsággal, és részben velük együttműködve, részben csoportunk sziklamászó tanfolyamának keretében, több sziklamászó terepgyakorlatot tartottunk a solymári kőfejtőben, illetve az Oszolyon. A külföldi tanulmányutak keretében jelentős hegymászó teljesítményekre került sor Görögországban, Olaszországban, Svájcban és Ausztriában, valamint Romániában. Romániai mászásainkról közel félórás dokumentumfilm is készült.

IV/5. A társulat vezetőségéből és máshonnan felkért előadókkal szintén több előadás hangzott el az év folyamán. Ezenkívül különböző dokumentációs szervektől 16 mm-es filmeket is kölcsönöztünk.

- 13 -

V. Egyéb feladatok

V/1. A jósvalói kutatóállomás elektromos berendezéseinek tervezésén és elkészítésén kívül csoportunk tagjai ez évben külső szerv, a VITUKI részére is vállalták új mérőberendezések kidolgozását. A munka folyamatban van.

V/2. A barlangi múzeum lezárását az év elején a rácsajtók beszerelésével elvégeztük, és részt vállaltunk a világítási hálózat átszerelésében is. A múzeum új része azóta a nagyközönség rendelkezésére áll.

V/3. A csoport tagjai ez évben is részt vettek a MKBT különböző kiadványainak szerkesztési és lektorálási munkájában.

V/4. A geofizikai és felszerelési szakbizottságok munkájáról szóló beszámolót lásd a vonatkozó szakbizottsági jelentésekben. A felszerelési szakbizottság munkájának keretén belül csoportunk vállalta a Társulat tulajdonába kerülő hágcsó elkészítését. Jelenleg mintegy 100 m hágcsó van munkában, hogy a jövő évi kutatótáborokban már a csoportok rendelkezésére álljon.

VI. Kapcsolatunk más csoportokkal

Ez évben kölcsönös megállapodás alapján szorosabbra fűztük kapcsolatunkat az FTC barlangkutató csoporttal. Ennek keretében csoportunk részéről előadás hangzott el az FTC klubhelyiségében. Tudományos kutatásainkat is igyekszünk összehangolni. Az FTC-csoport ez évi munkatervében már szerepelt a fotogrammetrikus szelvényezés bevezetése.

Összejöveteleink alkalmával többször tartottak más csoportok kutatói is beszámolót munkájukról.

VII. Külföldi kapcsolatok

Csoportunk 3 tagja vett részt az 1963. évi görögországi speleológiai szimpóziumon, és ott felvették a kapcsolatot a jugoszláv, görög, olasz, osztrák, angol, amerikai és libanoni kutatókkal.

Csoportunk 1 tagja járt Angliában, Norvégiában és Dániában és részt vett a Svartisen hegységben megtartott kutatóexpedícióban.

Csoportunk 1 tagja járt Romániában és felvette a kapcsolatot az ottani kutatókkal.

A jósvafői kutatóállomáson, illetve Budapesten ezévből 14 lengyel, 1 román és 1 venezuelai barlangkutatót láttunk vendégül.

VIII. Irodalom

Csoportunk tagjai részéről ez évben is számos tanulmány és közlemény jelent meg.

Sárváry István

- 14 -

JELENTÉS A PANNONHALMI GIMNÁZIUM „RÓMER FLÓRIS” BARLANGKUTATÓ CSOPORTJÁNAK 1963. ÉVI MUNKÁJÁRÓL

I. TAGLÉTSZÁM Kutatócsoportunk tagsága a Pannonhalmi Bencés Gimnázium tanulóiból és tanáraiból toborzódik. Az iskolai jelleg rányomja bélyegét a kutatócsoport munkájára és tagságának alakulására. A csoport iskolai szakkörként is működik. Az idén ősszel kezdődő tanévben addigi munkánk örvendetes taglétszám gyarapodást hozott. Az újonnan jelentkező tagokat előbb mint jelöltek megfigyeljük és kitartó munkájuk jutalmául léphetnek a Társulat tagjai sorába. Az időközben végzett tanulók megmaradnak a csoportban és a felnőtt tagság létszámát gyarapítják. 1963. év végén a csoport 9 felnőtt, 21 ifjúsági taggal és 18 jelölttel rendelkezik.

II. FELSZERELÉS A tavalyi állományhoz képest néhány darabbal gyarapodott szertárunk, könyvtárunk és dokumentációs gyűjteményünk. Irattárunkban továbbra is összegyűjtjük az érkező leveleket és az általunk küldött levelek másolatát.

III. MŰKÖDÉSI KERETEINK

Összejövetelek: A csoport életének gerincét a hetenként 50 perces összejövetelek képezték. Ezeket megbeszéltük a végzett és tervezett munkát, a társulati élet eseményeit, elméleti képzést nyújtottunk kezdő és haladó fokon diafilmekkel, táblázatokkal, magnetofon felvételekkel tarkítva, végül a barlangkutató irodalomból tartottunk felolvasást. Az összejöveteleken való részvétel a tagok és jelöltek számára kötelező. Távollétet igazolni kell.

Ezzel kapcsolatban kell megemlítenünk KESSLER HUBERT dr. vetített képes előadását május 27-én, melyre a gimnázium tanulóit és tanárait is meghívtuk. A nagy érdeklődéssel kísért előadás után a csoport tagjainak ünnepélyesen átnyújtotta a Társulat jelvényét és igazolványát, majd megtekintette a csoport munkahelyét.

A gimnázium szokásos év végi SZAKKÖRI KIÁLLÍTÁSÁN a csoport bemutatta életét, munkáját, fényképek, szemléltető táblázatok segítségével. Kiállítottuk felszerelésünket, könyveinket és a bencés barlangkutató elődök: Rómer Flóris, Terlanday Emil irodalmi munkásságát.

Évi utolsó összejövetelünkön, december 18-án KARÁCSONYI ÜNNEPSÉGET tartottunk. Ezen kiértékeljük egész évi munkánkat és megbeszéljük a jövő évi terveket.

Barlangjárás: Kellő számú szakavatott, felelős vezető hiányában ez a program pont csak ritkán kerülhetett megvalósításra. A nyár folyamán július 22-24-ig a budai barlangokban tartottuk meg a tavalyihoz hasonló túránkat. Antal László tagtársunk szíves kalauzolása lehetővé tette a Ferenchegy, Szemlőhegy, Pálvölgy, Mátyáshegyi barlangok és a Solymári Ördöglyuk megismerését és a barlangban való mozgás gyakorlását. Ez utóbbi igen fontos fiatal kezdő kutatókkal, mert megkönnyíti mozgásukat munkahelyeinken és így időnyerést okoz.

Kutatómunka.

A./ Kutatótáborok.

1. Bakonybéli Szárazgerence-barlang. Április 3-7.

Meglehetősen hideg időben, 18 fő részvételével három teljes napot töltöttünk kutatómunkában (500 munkaóra). Mivel a barlangot a Nemzeti Múzeum is számon tartja dr. Jánossy Dénes kandidátus és Dobosi Viola szakmai ellenőrzése és irányítása mellett folyt munkánk.

Április 4-én a Veszprémi Barlangkutató Csoport négy tagja is részt vett a munkában. Az ő szakmai irányításuk alapján a barlang jelenleg járható leghátsó részének bővítését végeztük és egy beljebb vezető folyosó kibontását kezdtük el. A kitöltés száraz, könnyen fejthető, csupán közbe-közbe felbukkanó cseppkő bekérgeződések jelentenek nehézséget. A kitermelt anyag kihordása könnyű: leönthető a völgybe a barlang szájánál lévő hányón. A kutatók fele mindig a muzeológusoknak segédkezett. A leletek pontos feldolgozása még nem történt meg, az első

felmérés szerint megerősítik az 1951. évi Roska-féle ásatás eredményét. Sajnos a térképezésre kevés idő jutott, így csak külső fényképet és I. kategóriájú rajzot mellékelünk a terepnaplóhoz.

2. Kabhegyi Macskalik víznyelőbarlang. Július 29. - augusztus 5.

A Veszprémi Barlangkutató Csoporttal közös vállalkozásban folytattuk a már kilencedik éve tartó feltárást. A tavalyi évben a veszprémiek által felfedezett folyosót először megtisztítottuk a tavasszal behordott agyagtól, majd 14 méter hosszan követtük a színültig eltömődött folyosót. A munkahely elég szűk, de jól szellőzik.

A tábor végén II. kategóriájú térképet készítettünk (bányászkompassz). A csoportból 5 fő vett részt a táborban (200 munkaóra). A Társulattól 250 Ft expedíciós költségtérítést kaptunk, amelyért itt is köszönetet mondunk.

B./ Munkatúrák

1. Kuti Márton víznyelő. Négy alkalommal végeztünk itt kutatómunkát. A munka állása jelenleg a következő: kb. 18 m mélységben szűk helyen agyagdugó és a fölött összegyűlt víztócsa eltávolítása folyik. Több irányba járhatatlanná szűkülő repedések vezetnek, amelyekben hangos csobogással tűnik el a beöntött víz. Az egész eddigi járat egyelőre omladék között vezet. Kialakult barlangjáratra még nem bukkantunk. Ezért térképezési munkát sem végeztünk hevenyészett mélységmegállapító mérésektől eltekintve. A munkahely nehéz, szűk, nagyon vizes, sáros és az agyag felszállítása sok embert igényel.

2. Dudari víznyelők. Kutatásukat az ősszel kezdtük meg. Két alkalommal dolgoztunk itt. Főleg az országúttól északra fekvő nyelőben végeztünk kutatást, mert itt csakhamar laza kötőrmelékre bukkantunk. Kb. másfél méter átmérőjű, négy méter mély kutatóaknát bontottunk. A lakosság elbeszélése szerint hóolvadáskor rengeteget nyel. Sok hézag, könnyen megmozdítható, bár súlyuk miatt nehezen kiemelhető kövek jellemzik. Az országúttól délre fekvő egyik nyelőben kisebb kutatóaknát ástunk, de kövekhez még nem értünk.

3. Cseresi-zsomboly. Az idei évben a legtöbb munkát erre fordítottuk. Kilenc alkalommal kerestük fel. Ebben segített a sokáig tartó ősz. December 1-én még volt túránk.

Ritkás csererdővel borított jellegzetes karsztfennsíkon nyílik a zsomboly. A nummulinás mészkő szinte mindenütt kibukkan a felszínre. A zsomboly nyílása közel kör alakú kb. 70 cm átmérőjű. A nyílástól mérve függőleges irányban 1 m mélységben a széltől behordott avar rétege kezdődött, majd a szomszédos Imre-majorból származó fertőzött vetőmag és erdei föld rétege következett kb. 2 m mélységig. Sok recens csontot is találtunk, ami a szokásos dögtemetőre mutat. Ezután következett a sárga agyagos lösz kitöltés, mely helyenként erősen összecementálódott. 2 és 3 m mélységben ÉK-DNy irányban járatokat véltünk felismerni a kitöltés kihordása nyomán, azonban a DNy-i ág elszűkült, az ÉK-i pedig csak bemélyedésnek bizonyult. Jelenleg 6 m mélységben és 6 m hosszúságban kihordtuk a kitöltést (a szélesség az oldalfalak között átlag 1 m). Az ÉK-i ág újból jelentkezik egy litoklázis fokozatos kiszélesedéseként. A DNy-i ágban ebben a mélységben már előre lehet haladni, ha kihordjuk a kitöltést.

Az év folyamán 14 alkalommal volt kutatótúránk. Egyik három napos volt. A résztvevők létszáma átlagosan 11 fő. Ezek átlag hat órát töltöttek munkában alkalmanként (1170 munkaóra). Sajnos az utazással minden alkalommal szintén legalább hat órát kellett eltölteni.

IV. Terveink 1964-re. Újabb munkahelyet nem létesítünk. Munkatúránkban főleg a Cseresi-zsomboly, a dudari és Kuti Márton-nyelők feltárását folytatjuk. Kutatótáborokat a Macskalikhöz és esetleg a Szárazgerence-barlanghoz tervezünk. 1963. december 28. – 1964. január 1. négy napos földalatti táborot tervezünk a Baradlába barlangjárás célzattal. A nyári budai barlangjáró túrát megismételjük.

Összejöveteleinken folytatjuk az ismeretterjesztő és továbbképző munkát.

Az eddiginél nagyobb súlyt szeretnénk fektetni a dokumentációs és kataszterezési munkára.

- 16 -

TÁRSULATI ÉLET

1964. évi Barlangnap

A magyar barlangkutatók ez évi országos találkozóját a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat és a Magyar Természetbarát Szövetség Barlang Bizottsága június 20-21-én Abaligeten rendezi meg.

Tervezett program:

Június 20-án, szombaton este ankét keretében a pécsi kutatók tájékoztatják a résztvevőket az általuk folytatott munkálatokról, ezután a kutatócsoportok képviselői röviden (5-6 perc) beszámolnak kutatómunkájuk újabb eredményeiről.

Június 21-én, vasárnap a találkozó résztvevői a pécsi barlangkutatók munkahelyeit keresik fel. Túralehetőségek:

- 1./ Az Abaligeti-barlang főjáratának megtekintése (utcai ruhában, villanyvilágítás mellett).
- 2./ Az Abaligeti-barlang jobb oldali 1-es és 2-es oldalágainak bejárása (barlangruhában, csak gyakorlottaknak).
- 3./ Az abaligeti Török-pince-barlang megtekintése (barlangruhában).
- 4./ Az orfői Vízfő-forrás feletti zomboly bejárása (50 m mély, csak kisebb csoportok részére).
- 5./ Feltáró munka az orfői rendszerhez tartozó egyik üregben.

A vasárnapi program a hazautazási lehetőségekre figyelemmel a kora reggeli órákban kezdődik.

Szállás biztosítható az abaligeti I. oszt. Nemzetközi camping 4 személyes kis házaiban, személyenként 20.- Ft térítés ellenében. Lehet egyénileg sátrat hozni és a campingben felverni.

Étkezési lehetőség a turistaházban. Körülbelüli árak: reggeli 5.- Ft, ebéd 11.- Ft, vacsora 8.- Ft.

Utazás Budapestről a Déli pu-ról 13.05. órakor induló gyorsvonattal. A rendezőség kérelmezi a MÁV-nál, hogy a gyorsvonat kivételesen álljon meg Abaliget vasútállomáson. Ha ezt nem engedélyeznék, Pécs vasútállomásról külön autóbust biztosítunk Abaligetre az előre jelentkezettek számára. Visszautazás a Pécsről 17.08. órakor induló gyorsvonattal, mely 21.11. órakor érkezik Budapest Déli pu-ra.

Kérjük, hogy a csoportok szállás, étkezés és szükség esetén autóbuszigényüket a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat címére (Budapest, VI., Gorkij fasor 46-48.) június 10-ig küldjék meg. (Az igénybejelentés kötelezettséggel jár.)

FOTÓPÁLYÁZAT

A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat tagjai részére fotópályázatot hirdet.

Pályázati feltételek:

1. Pályázni lehet barlangokat, barlangi képződményeket, karsztjelenségeket ábrázoló, illetve a barlangkutatással kapcsolatos felszíni képekkel.
2. Csak fekete-fehér, 18 x 24 cm-es képek küldhetők be.
3. A pályázat első három helyezettjét díjazzuk.
4. A pályázat jeligés, a pályázó nevét és címét kérjük jeligével ellátni, zárt borítékban a képekhez mellékelni.
5. A pályázatok 1964. június 10-ig az MKBT (Bp. VI., Gorkij fasor 46-48.) küldendők be.

- 17 -

6. A képeket a pályázat végeztével a szerzőknek visszaküldjük, de fenntartjuk a jogot, hogy az arra megfelelő képeket kiadványainkban közlétegyük.
7. Eredményhirdetés a Társulat június 20-i, abaligeti Barlangnapján, ahol a legjobb képeket kiállítás keretében mutatjuk be.

Kutatási engedélyek kérelmezésének szabályai

Felhívjuk a kutatócsoportok figyelmét, hogy feltáró kutatásokat mind a földalatti, mind a felszínen továbbra is csak az Országos Természetvédelmi Hivatal előzetes írásbeli engedélye alapján szabad folytatni.

Az elmúlt év tanulságainak figyelembevételével az Országos Természetvédelmi Hivatal és a Nehézipari Minisztérium Társulatunkkal egyetértésben úgy intézkedett, hogy a kutatási engedélyek a jövőben az alábbiak alapján kérhetők, illetve javasolhatók:

A kutatócsoport nem területre, hanem egy-egy pontosan meghatározott munkahelyre (barlang, víznyelő, stb.) kérhet kutatási engedélyt. Egynél több munkahelyre vonatkozó engedélyt kizárólag a Társulatunk által igazolt taglétszám arányában kérhet a kutatócsoport, munkahelyenként 8-10 igazolt tag figyelembevételével. Újabb meghatározott pontra vonatkozó kutatási engedély kérhető év közben is, természetesen a már említett taglétszám alapján. Kérhető újabb munkahelyre kutatási engedély akkor is, ha:

1./ A kutatócsoport előző munkahelyén, vagy azok egyikén a kutatómunkát bevégezte. Annak teljes dokumentációját (leírás, mérési adatok, térkép) elkészítette és három-három példányban Társulatunknak megküldte.

2./ A kutatócsoport előző munkahelyén, vagy azok egyikén a kutatómunkát megszüntette. A kutatómunka megszüntetésének részletes indoklásával a munkahelyről lemondott. Ezen indoklást ugyancsak három-három példányban Társulatunknak megküldte.

A későbbi félreértések elkerülése végett szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy mindkét esetben, tehát a kutatómunka befejezése vagy megszüntetése után, bármely más kutatócsoport kérhet kutatási engedélyt ezen munkahelyekre, ha úgy találja, hogy a további kutatást érdemes folytatni.

Ezúton ismételten felhívjuk a kutatócsoportok figyelmét, hogy a kutatási engedélyk mindenkor a vonatkozó naptári évre érvényesek. A következő évre tehát nem csupán tudomásulvétel végett kell az előző munka folytatását bejelenteni, hanem az előző kutatási engedély megújítását, illetve a már említett feltételek figyelembevételével újabb meghatározott munkahelyre vonatkozó kutatási engedély megadását kell kérni az Országos Természetvédelmi Hivataltól, Társulatunk útján.

A kutatási kérelmekben továbbra is fel kell tüntetni a kutatás célját, továbbá a kutatás felelős vezetőjének és helyettesének személyi adatait.

Révész Lajos s.k. szerv. titkár
dr. Kessler Hubert s.k. társelnök

Barlang-felmérési tanfolyam indul

Társulatunk Oktatási és Propaganda Bizottsága a nyári kutatóexpedíciók beindítása előtt barlang-felmérési tanfolyamot szervez. A tanfolyam 2 elméleti foglalkozásból és 3 gyakorlatból áll. Az elméleti foglalkozásokat a Szabó József Geológiai Technikumban tartjuk meg (Budapest, XI., Szabadság út 18.)

Jelentkezés az első elméleti foglalkozás alkalmával, 1964. június 5-én 18 órakor a Geológiai Technikumban.

- 18 -

SZAKÜLÉSEINK

November 19-i előadónk a Magyar Karszt- és Barlangkutató Bizottság rendezésében a MTESZ székházában folyt le. A rendkívül értékes előadást dr. Topál György tartotta az Upponyi-kőfülke ásatásainak őslénytani eredményeiről. 1963 nyarán a leletmentésszerű ásatás munkájában mintegy három héten át részt vettek a Szolnoki Iparitanuló Szakiskola Honismereti Szakkörének tagjai is Mozsár András tanár vezetésével. A lelkes fiatalság az ásatás folyamán több mint 3 tonna anyagot mozgatott meg, amit a helyszínen iszapoltak és ki is válogattak. A kőfülkében régebben dr. Vértes László ásatott és az akkor kikerült különleges

és érdekes makrofauna keltette fel a jelenlegi ásatás vezetőjének, Jánossy Dénes dr-nak figyelmét. A mostani ásatás folyamán nyolc réteget tártak fel. A felsőbb rétegek középső pleisztocén korúnak bizonyultak, míg a legalsó rétegben elérték az alsó pleisztocént, a Günz-Mindelt is. A makrofauna szórvány leletein kívül az iszapolás rendkívül gazdag mikrofaunát eredményezett. A több ezer darabnyi csontanyag között, főleg az alsóbb rétegekben, mintegy 50%-kal a denevérek vezetnek. A leletek nemcsak a vidék egykori állatvilágára és éghajlati viszonyaira vetnek fényt, hanem elhelyezkedésükből az üreg egykori méreteire is következtetni lehet.

November 29-i előadó ülésünket a Karsztmorfológiai Szakbizottság rendezte. A feltűnően szép számú közönség előtt két előadás hangzott el. Az egyiket Balázs Dénes tartotta. Karrasztalok, mint a karsztos lepusztulás mérföldkövei címmel. Az előadó 1963 nyarán Angliában az Északnyugat-Yorkshire-i mészkőfennsíkron tett tanulmányútja során igen érdekes karsztkorróziós jelenséget, a fennsík Norber-platóján található ún. karrasztalokat tanulmányozta. A területen az utolsó glaciális időszak mozgó jégtakarója, mintegy 12 000 évvel ezelőtt a karbon mészkőfelszínen hatalmas kristályos pala sziklatömböket hagyott hátra. A jégártól megszabadult mészkőfelszínből ez a pár száz sziklatömb a felszín megindult korróziós lepusztulása következtében idővel kiemelkedett. Ugyanis a sziklatömbök alatt, az általuk védett mészkődarabon nem indulhatott meg a korrózió, a karrosodás és így ezek az idegen kőtömbök mintegy félméteres lábazon állva, valóságos asztalok képét mutatják. A megmaradt mészkőlábazatok magassága igen érdekes számításokra nyújt lehetőséget. Ezek szerint a mészkőfennsík 100 évenként mintegy 4 mm-t pusztulhatott le. A Svájci Alpokban Bögli által vizsgált karrasztalok sajnos nem alkalmasak teljes összehasonlításra, mert ezek fedőkövei és lábazatai is triász-mészkőből vannak és így fejlődésük folyamata is eltérő.

Utána Csekő Árpád szintén a nyár folyamán tett észak-norvégiai karsztkutató tanulmányútjának eredményéről számolt be. A Svartisen-gleccser alá behúzódó karsztos sávok és a környező ún. szalagkarsztok barlangjainak két jellegzetes típusát ismertette. Az egyik a kör vagy elliptikus profilú barlangok, a másik pedig ennek az elsőnek átalakult változata, amennyiben a fenti profilú barlangokban, a terület gyors emelkedése következtében, a járatok fenekén mély, keskeny vízvezető talpcsatornák keletkeztek. Külön érdekességet jelentett a mészkő közé települt csillámpala rétegek „karsztosodása”, mállása. Mindkét előadást a közönség által hálásan fogadott szebbnél-szebb diaképek bemutatója követte.

December 13-i előadó ülésünk keretében Czajlik István, a görögországi Nemzetközi Barlangtani Szimpóziumról és vele kapcsolatos túrájukról számolt be. A tavaly nyár végén Athénben megrendezett szimpóziumon dr. Szabó Pál Zoltánon kívül, aki Magyarország hivatalos képviselője volt és előadást is tartott, részt vettek még dr. Kessler Hubert társelnökünk, Cser Ferenc, Gádoros Miklós, Kleb Béla, Magyar Gábor és az előadó, Czajlik István. Röviden beszámolt a szimpóziumról, majd ismertette görög- és olaszországi túrájukat. Megmászta az Olimposzt, a görög barlangkutató szervek jóvoltából részt vettek a szimpózium autóbusz-körutazásán, megtekintették Görögország idegenforgalmi szempontból kiépített legnagyobb barlangját a Glifado-t. Franco Anelli meghívására Olaszországban módjuk volt a csodálatosan szép Castellana Grotte-t tanulmányozni. Majd felkeresték a capri Kék-barlangot is. Az előadás külön érdekessége volt az előadó és társai által útukon készített számtalan rendkívül szép diafelvétel bemutatása.

Társulati tagdíjak új megállapítása

Társulatunk 1964. március 22-i közgyűlése egyhangú határozattal a rendes tagok évi tagdíját 50.- Ft-ban, az ifjúsági tagokét évi 20.- Ft-ban állapította meg. A határozat értelmében a tagdíjak a közgyűlés napjától kezdve az új megállapítás szerint fizetendők.

D. Gy.

- 19 -

SZEMLE

KÜLFÖLDI HÍREK – LAPSZEMLE

Barlangtani Intézetet létesítettek az amerikai Kentucky Egyetem zoológia tanszékén. Az intézet különösen a Mammut-barlang, valamint Kentucky és a szomszédos államok barlangjainak biológiai vizsgálatát vette tervbe. Vezetője Thomas C. Barr professzor lett. Az intézet természetesen együttműködik az egyetem antropológiai, botanikai és mikrobiológiai tanszékeivel, valamint a Kentucky Geological Survey tagjaival. (Caves notes 1963. 1.)

Észak-Texasban 13 oldásos eredetű barlangot ismernek a gipsz masszívumban. Az ezekről szóló tudományos beszámoló, illetve az oldási formák ismertetése az egyik barlangot vadöz eredetűnek tartja. (Caves notes 1963. 1.)

A japán barlangokból 40 pókfaj ismeretes és ezek közül 20 faj troglobiont. (Caves notes 1963. 1.)

Az Egyesült Államok Indiana államában a Geological Survey összeállításából megtudjuk, hogy 398 barlangot tartanak nyilván. Ezek nagy része az erózióbázis szintjében keletkezett. (Caves notes 1962. 5.)

A Szovjetunióbeli Kizel-barlangból Jastrelov barlangi gyöngyöket és kalcitlemezeket írt le. (Caves notes 1962. 5.)

Dr. Charles Quarret és Herbert John Fleure manchesteri professzorok a barlangi terápiával kapcsolatban tanulmányt tettek az angliai barlangokban. Különösen a Kent grófságbeli Chilehurst közelében levő Druidák-barlangjáról nyilatkoztak kedvezően. A barlang járatai 36 méterrel tengerszint alatt húzódnak. (Figaro 1963. II. 7.)

Az Egyesült Államokban az Alabama állambeli Shelter-barlangban felfedezett barlangi rák a Palaemonias alabamiae nevet kapta. Az állat teljesen színtelen és látószerve is visszafejlődött. (Caves notes 1962. 5.)

Az olaszországi Spluga della Preta újonnan megállapított 879 méter összmélységével a második helyet foglalja el a világ legmélyebb barlangjainak rangsorában. (Spelunca 1963. 3.)

Osztrák barlangkutató társainkat az elmúlt évben súlyos veszteség érte: 77 éves korában elhunyt Rudolf Saar, az osztrák barlangtani intézet vezetője és 75 éves korában Erwin

Angermayer a salzburgi barlangkutatás megalapítója. Mindketten többször jártak Magyarországon, az 1927-es kongresszuson előadást is tartottak. Rokonszenves egyéniségükre mi is kegyelettel emlékezünk.

-viszky.

Karbidlámpa-égők a szerdai titkári órákon ismét kaphatók. Auróra égőkhöz betét külön is kapható.

Titkárság